

HISTORIAN YSTÄVÄ

HISTORIAN YSTÄVÄIN LIITON TIEDOTUSLEHTI 2 / 2004

Toimittaja Jyrki Vesikansa. Puh. 09-777 3074, sähköposti jyrki.vesikansa@kolumbus.fi.
Os. Väinöläkatu 13 F 47, 00610 Helsinki. Vammalan Kirjapaino Oy.

Kunnon sopimus tilaushistoriasta

■ Historian luonne riippuu paljon siitä, kenelle se on kirjoitettu. Selkeintä käyttötiedettä syntyy tilaushistorioissa, joissa teoksilla on tilaaja ja maksaja. Aiemmin joskus kronikkamaiset tai esitteenluonteiset yritys- ja yhteisöhistoriat ovat muuttuneet ammattimaisesta laatu edellyttäväksi kunnon historiateoksiksi. Tilaajan kannalta rehellinen ja kriittinen teos on ainoa uskottava ja siten kestävä tulos, jota kannattaa tavoitella.

Tilaushistoriat ovat kirjoittajan kannalta vaativampia kuin puhtas tiede, sillä tieteellisyyden lisäksi niiden on vastattava asiakaiden odotuksiin. Tieteessä ja muistelmissa kirjoittaja voi esittää oman näkemyksensä ottamatta huomioon muiden mielipiteitä, mutta tilaushistorioissa maksajalla on myös sananvalta ja oikeus vaatia laatua sovitussa ajassa. Vertaisin tilaushistorian kirjoittajaa arkkitehtiin, jonka on kyettävä sovittamaan yhteen tilaajan tarpeet ja oma tieteellinen uskottavuutensa.

Alan hyvien käytäntöjen edistäjäksi ja ristiriitojen sovittelijaksi on syntynyt Tilaushistoriakeskus (www.narc.fi/thk). Se on historia-alan yhteisöjen ylläpitämä neuvonta- ja palveluorganisaatio, joka jatkaa 1933 perustetun Paikallishistoriallisen Toimiston työtä. Keskus palvelee kuntia, maakuntia, seurakuntia, yrityksiä ja muita yhteisöjä ja järjestöjä niiden historian tutkimus- ja kirjoitushankkeissa. Keskus pyrkii neuvomaan tasapuolisesti niin tilaajia kuin kirjoittajia.

Käsittelen muutamia tilaustöissä väistämättä syntyviä ristiriitoja, jotka joskus päätyvät ikävästi jopa kärjäsaliin. Tärkein ongelmien ennalta ehkäisijä on huolella laadittu kirjoitussopimus. Kirjoittajan kannattaa myös raportoida säännöllisesti työnsä edistymisestä ja esiin nousseista ongelmista tilaa-

Piispa Henrikin ja Lallin jäljille

Historian Ystävien Liiton perinteinen syysretki suuntautuu **lauantaina, 25. syyskuuta 2004** Vakka-Suomeen Euraan, Laitilaan ja Kalantiin. Käymme esihistoriallisilla löytöpaikoilla sekä seuraamme piispa Henrikin ja Lallin jälkiä, mutta tustumme myös hieman tuoreempaan historiaan.

Tutustumiskohteita ovat:

- Köyliönjärven kulttuurimaisema
- Kauttua ruukki ja Luistarin muinaispuisto
- Untamalan muinaiskylä
- Kalannin kulttuurimaisema ja keskiaikainen kirkko
- Björn Wahlroosin omistama Hornien ja Armfeltien Joensuun kartano Halikossa.

Aamupäiväkahvi nautitaan Humppilassa Urpolan kartanossa, **lounas** Ventolan talossa Untamalassa ja **iltapäiväkahvi** Nuhjalassa.

Lähtö bussilla Helsingin Senaatintorilta kello 08.00. Palaamme sinne noin kello 20.30. **Retken hintaan** 45 euroa sisältyvät bussikyyti, opastukset ja pääsymaksut sekä lounas ja em. kahvit.

Ilmoittautuminen viimeistään 27. elokuuta liiton sihteerille Julia Burmanille joko sähköpostitse shs@histseura.fi tai puh. 09-228 69 351. Mukaan mahtuu 45 ensimmäistä ilmoittautunutta.

Tervetuloa monipuoliselle ruskaretkelle!

Muita kiintoisia tapahtumia

• Helsingin yliopiston Taidehistorian laitos järjestää **kävelykierroksia kesällä Helsingissä**. Esimerkiksi Yliopiston päärakennuksessa, Unioninkatu 34 maanantaisin 21.6., 2.8., 16.8., 13.9. ja 27.9. klo 14 ja torstaisin 12.8. ja 26.8. klo 16. Lisätietoja: http://www.helsinki.fi/hum/taidehistoria/kavelykierros/gui_fin.htm

• **Keskiaikatapahtuma** Hollolan kirkolla la 31.7.-su 1.8. Yleisöluentoja, keskiaikakurssuja, viikinkilaiva saappu, lasten viikinkipaja, markkinat, turnajaiset, konsertteja, viikinkipidot ym. Lisätietoja www.keskiaika.fi tai 0400-946 467.

• **Kulttuurien törmäys ja integraatio keskiajan Pohjois-Euroopassa 13.-15.8.2004 Helsinki. Dies mediaevales, Keskiajan päivät.** Ulkomaisia pääpuhujia ovat mm. prof. Sverre Bagge Bergenistä, prof. Lars Boje Mortensen Bergenistä, prof. Carsten Selch Jensen Kööpenhaminasta, dr. Bo Frantzén Tukholmasta, dr. John Lind SDU:sta sekä dr. Hanno Brand Groningenistä. Jarl Gallén -luennon yhteydessä jaetaan ensimmäinen Jarl Gallén -palkinto ansioituneelle keskiajan tutkijalle.

Osallistuminen maksutonta lukuun ottamatta lauantain päätösillallista (50 euroa) ja sunnuntain retkeä (10 euroa). Sitovat ilmoittautumiset os. dm-2004@helsinki.fi heinäkuun loppuun mennessä.

Järjestäjänä Glossa – Keskiajantutkimuksen seura, Historiska föreningen, Suomen historiallinen seura, Pohjoismaiden tutkimuksen keskus CENS sekä Renvallin instituutti.

• Syksyllä alkaa joka kuukauden viimeisenä maanantaina sarja kasvat- ja koulutushistoriaa:

Ma 27.9. klo 17: **Kasvatusta säätyyn**, pj prof. Kirsi Vainio Korhonen.

Ma 25.10. klo 17: **Kasvatusta kansalaisuuteen**, pj dos. Esko Laine.

Tieteiden talo, Kirkkokatu 6, Helsinki. Vapaa pääsy. Järjestää SHS.

jan asettamalle historiatoimikunnalle, jonka kanssa sovitaan ajoissa sopimuksen muutoksista. Usein tilaaja ja joskus kirjoittajakin ovat ensi kertaa tekemässä sopimusta eikä kumpikaan tunne alan käytäntöjä. Siksi perusneuvomlemmille on: käyttökäsi asiantuntijoita sopimuksen valmistelussa.

Hyvän sopimuksen tunnus-

merkki on, että tilaaja ja kirjoittaja ymmärtävät samalla tavalla, milaista teosta ollaan tekemässä ja miten työn on ajateltu etenevän. Tätä kutsutaan nykyaikaisesti prosessinhallinnaksi. Yhteisymmärryksen on oltava täsmällistä kaikilla osa-alueilla: sivumäärät (sisältyvätkö kuvatekstit ja hakemistot tilattuihin sivuihin, entä muiden

laatimat graafit ja taulukot), aika-taulu (riittävä aika on varattava ns. valmiin käsikirjoituksen toimittamiseen), maksatuksen jakottaminen, sisällön painopisteet (kenelle teos on tarkoitettu, tieteellisyyden aste), tärkeimmät lähderyhmät ja haastateltavien lukumäärä, muut työt kuten kenen vastuulla on kuvien hankinta ja teoksen toimittaminen ja taitto.

Tilaushistoriakeskuksen merkittävin palvelumuoto on mallien tarjoaminen tilaajan ja kirjoittajan sopimukselle. Niitä on kahdenlaisia: kirjoittaja on tilaajaan työsuhteessa tai hän toimii itsenäisenä yrittäjänä. Perusero on siinä, maksaako kirjoittajan eläkkeen ja muut palkan sivukulut tilaaja vai kirjoittaja itse. Sopimuksessa on selvästi sanottava, onko kyse työsuhteesta vai palkkiosta.

Toinen tärkeä palvelumuoto on ristiriitojen ratkaisu. Sopimuksiin kannattaa kirjata käsikirjoituksen tarkastajaksi sekä tilaajan ja kirjoittajan välisten ristiriitojen sovittelijaksi Tilaushistoriakeskus. Vasta jos sen asettaman riippumattoman asiantuntijan lausunnon avulla ei päästä sovinnolla eteenpäin, tulee viimeisenä keinona sopimuksessa maininta mieluiten välimiesoikeus tai sitten käräjäoikeus.

Tilaajan ongelmista yleisin on työn viivästyminen yli sovitun ja jatkoaikojen jälkeenkin yli kaiken kohtuuden rajojen. Kirjoittaja voi myös laatia ajallisen tai asiallisen rajauksen osalta eri teoksen kuin tilaaja on toivonut, mutta sopimatta siitä toimikunnan kanssa. Teoksen laatu ei aina tyydytä tilaajaa, jolloin herää vaikea kysymys, mitkä oikeudet tilaajalla on toimittaa ja muuttaa kirjoittajan puutteelliseksi havaittua tekstiä tekijänoikeudet huomioitaen.

Kirjoittajan ongelmista suurin on yleensä tilaajan kohtuuttomat tai asiantuntemattomat vaatimukset sisällön painotuksiksi tai sen värittämisestä epäkiittäväksi. Toimikunta ei ole kirjoittajan esimies siinä mielessä, että kirjoittaja voitaisiin määrätä kirjoittamaan sanelusta. Kirjoittaja vastaa nimellään teoksesta, minkä vuoksi häntä ei voi velvoittaa kirjoittamaan selaista, josta hän on perustellusti ja dokumentteihin perustuen eri mieltä. Toinen yleinen ongelma on, että teoksen työmäärä osoitetaan usein suuremmaksi kuin on arvioitu ja kasvaa historiatoimikunnan uusien toivomusten täyttämiseksi, mutta tilaaja ei suostu lisäkorvauksiin.

Tilaushistoriakeskus laatii myös

selvityksiä, auttaa tilaajia pätevien tutkijoiden ja kirjoittajien hankinnassa, tarjoaa asiantuntijapalveluita historiahankkeiden suunnittelussa ja toteuttamisessa sekä varmistaa tilaajille pätevän käsikirjoitusten tarkastuksen. Tarpeen vaatiessa keskus auttaa tilaajia myös toimistustyössä ja layout-suunnittelussa

Tilaushistoriakeskuksen jäsenjärjestöjä ovat Suomen historiallinen seura, Suomen kirkkohistoriallinen seura, Suomen Historiallinen Yhdistys, Historian Ystävien Liitto, Suomen taloushistoriallinen yhdistys, Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura ja Suomen Sukututkimusseura. Tilaushistoriakeskukseen saa parhaiten yhteyden sen sihteerin kautta: Marja Pohjola, Kansallisarkisto, Rauhankatu 17, 00170 Helsinki, puh. 09-228 52 247, sähköposti marja.pohjola@narc.fi. Yhteyttä voi ottaa myös puheenjohtajaan: Dosentti Kari Teräs, Suomen historia, Henrikinkatu 2, 20014 Turun yliopisto, puh. 02-333 62 37, sähköposti: kari.teras@utu.fi

Martti Häikiö

Historian Ystävien Liiton edustaja Tilaushistoriakeskuksen ballituksessa. Kirjoittaa parhaillaan Alko Oy:n tilaushistoriaa.

Kansallisuuden ja itsenäisyyden juuria kaiveltiin kesäseminaarissa

■ Historian kesäseminaari 2-4.6. Lahden Kansanopiston viihtyisissä tiloissa tarjosi jälleen kerran komean annoksen tuoreinta historia-tietoa – nyt teemasta Kansallisuus ja itsenäisyys.

Seminaaria vetivät dos. Tuomas M.S. Lehtonen ja rehtori Ville Marjomäki. Auditoriossa istuttiin tiiviisti iltaseisemään, mutta sen jälkeen kesäinen Lahti tarjosi tilaisuuksia muuhun virkistytymiseen. Osanottajia oli nelisenkymmentä ja keskustelu vilkasta.

Seuraavassa poimintoja alustuksista:

Ilkka Liikanen: Käsite kansalainen on johdettu – toisin kuin suurissa kulttuurikielissä – sanasta kansa. Snellmanille keskeinen oli tosin valtio, mutta Yrjö-Koskisen jungfennomaanit ja sittemmin KPT painottivat kansaa. Se oli tärkeä myös

perustuslaillisille vallan perimmäisenä lähteenä.

Kansalaisliikkeet loivat tärkeän järjestöverkon. 1918 kansa kuitenkin tulkittiin eri tavoin rintamalinjan eri puolilla.

Risto Alapuro: Fennomaanien eliitti vaikutti aluksi myös paikallisesti, sittemmin sen johtosama heikkeni. Kansalaisliikkeissä opittiin toimimaan itse. Niissä keskeisiä olivat rajaluokkana käsityölläiset, mutta ristiriidat ennen vuotta 1917 olivat ainakin Huittisissa pieniä. Suurlakko 1905 nosti järjestäytymisaallon ja ”kaikki näytti mahdolliselta”. Tällainen tunne ei voi kestää kauan, mutta muutokset pysyivät.

Kansalaissodasta ei voi päästä yksimieliseen tulkintaan. Sen sosiaalisten ja taloudellisten syiden rinnalla poliittinen taso on otettava vakavasti.

Johannes Remy: Venäjän asema imperiumina jarrutti maassa nationalismia. Puola taas on entinen imperiumi, josta vasta myöhään tuli kansallisvaltio. Maiden välinen uskontoero ei ollut keskiajalla suuri, kunnes syntyi näkemys Moskovaista kolmantena Roomana ja kirkko alistettiin tsaarille. Pietari Suuri ei korostanut nationalismia eikä uskontoa ja eri alueiden omaperäisyyttä arvostettiin, kunnes Nikolai I alkoi jälleen painottaa ”virallista kansallisuutta”.

Puola-Liettuaassa hallitsijan valta heikkeni, toisuskaisia syrjittiin ja eliitti yhtenäistyi kansallisesti. Puola nähtiin vapauden painamana ja kristinuskon etuvartiona. Jaot vahvistivat käsitystä maasta uhrina. Puolan kapinoissa 1800-luvulla kiisteltiin sovittelusta Venäjän kanssa ja täydestä itsenäisyydestä jälkimmäisen linjan voittaessa. Samoin 1920-luvulla kiisteltiin puhtaan kansallisvaltion ja entisten rajojen palautta-

misen tavoitteista. Toisessa maailmansodassa puolalainen Puola siirrettiin sitten länteen.

Henrik Meinander: Suomen historia on ollut paljossa Venäjän historian funktio. Ilman Venäjän ongelmia Suomella ei olisi ollut 1917 voimia itsenäistyä. Neuvostoliitosta tuli välttämätön naapuri – nykyinen Venäjä ei ole sitä yhtä paljon. YYA-sopimus vakautti aseman kylmässä sodassa, mutta olisiko se hyväksytty kansanäänestyksessä? Urho Kekkonen visio uudenaikaisista naapurisuhteista esitettiin jo 1943.

Nato-keskustelussa historiaa ei voi käyttää keittokirjana, mutta muitakaan vertailukohteita ei ole. Onko Suomi etuvartio vai silta lännen ja idän välillä? Tässä ollut aaltoliikettä – jo Topelius näki Suomella historiallisen tehtävän. EU on Suomessa edelleen tärkeämpi kuin Ruotsissa. Tuleva EU:n kehitys näyttää, jäikö Suomen itsenäistymisen aika vuosien 1917-95.

Seppo Hentilä: Kylmä sota hallitsi ihmiskuvia, mutta historia ei loppunutkaan sen päättymiseen. Saksan kysymys dominoi kylmää sotaa 1970-luvulle saakka. Päävaiheet olivat kärjistyminen 1946-53, I liennytys 1953-58, II kärjistyminen 1958-62, I suvanto 1962-67, II liennytys 1967-75, III suvanto 1975-79, III kärjistyminen 1979-85 ja kommunismin kuoleminen pystyyn 1985-89.

Suomi kulki kylmässä sodassa ”erityistietä”. Aikalaiset korostivat YYA-sopimuksessa yhteistyötä, mutta sen ydin oli sotilaallinen. Sopimuksen uudistamiset liittyivät Moskovan Saksan-politiikkaan. Toisaalta Suomi lähentyi kauppa-politiikassaan länttä. Pohjoismaisuus oli henkireikä, mutta Pohjolan tasapaino oli tärkeää myös Kremlille.

Tshekkoslovakian kriisin aikaan neuvostojohto pelkäsi Suomen puolueettomuuden muodostuvan ”vaaralliseksi esimerkiksi” liittolaisilleen. Todellinen etupiirijako selviää vasta, kun Suomen aiemat liikekannallepanosuunnitelmat avautuvat. Yhdysvaltain etupiirin raja oli kuitenkin Tornionjoessa.

Jyrki Nummi: Suomen kansalliskirjallisuutta luotaessa tarvittiin kertova runoelma menneisyydestä (Kalevala) ja nykyisyydestä (Vänrikki Stoolin tarinat) sekä vastaavat proosateokset (Välskärin kertomukset ja Seitsemän veljestä). Samankaltaiset teokset olivat muillakin. Oli kansalliskirjailijoita, joista Väinö Linna on jäänyt viimeiseksi, ja kansankirjailijoita. Romaani on

Prof. Matti Klinge myönsi kansallismaisemien merkityksen vähentyneen.

yhteiskunnallinen laboratorio, jolle kansalliset tieteet ovat tuottaneet materiaalia.

Anu Koivunen pohti naista ja kansallisuutta Niskavuori-elokuvien valossa. Ne päättyvät hänen mielestään järjestään tappioihin. (Tosin maa ja talo voittaa aina, mutta sitä ei ehkä yksilökeskeisenä aikana ymmärretä.)

Hannu Takala kertoi uusista arkeologisista löydöistä, joiden perusteella Suomen vanhin tunnettu asuinpaikka on ollut Lahden Ristolassa silloisen merenlahden äärellä noin vuonna 8000 eaa. Löydöt liittyvät Viron Kunda-kulttuuriin, joka oli Veikselin Swidryn-kulttuurin haara.

”Kansallismaisema moraalinen asia”

Heikki Talvitie hahmotteli kokeen diplomaatin näkökulmasta Suomen historian pitkiä linjoja. Hattujen sota oli 1700-luvun jatkosota, Ruotsi seuraa yhä vuoden 1812 politiikkaa. Pyrkimykset Suur-Suomeksi koettiin Moskovassa uhkana. Suomessa on lännen puuttumiset asioihin koettu myönteisinä, Venäjän interventiot kielteisinä. Kuitenkin Venäjällä on intressinsä. Kukaan ei taas ole solidaarinen vastoin etujaan. ”Suomi marginalisoituu joka tapauksessa, mutta on toimittava niin, että se pysyy olemassa.”

Ruotsi on pitänyt historiassa eri vaihtoehtoja avoimina, Suomi on sulkenut muut vaihtoehdot. Viisumiasia on torjuttu kahdenväliset neuvottelut Venäjän kanssa ja käteen jäi Musta Pekka. Jeltsinin anteeksipyyntö talvisodasta ei tar-

koittanut Karjalan kysymyksen avaamista. Putin tuntee Suomen ja sympatisoi sitä.

Matti Klinge: Kansallismaisema on moraalinen asia. Luonnontunne ei syntynyt vasta Rousseau myötä, sitä on jo *Suivivirressä*. Kansallismaisema on kirjallisuuden ja kuvataiteen luoma ihanne-käsitys, metafora. Muissa maissa se on usein rakennettu, mutta ei Suomessa. Kun ei ollut historiaa, piti keksiä maisema. Ruotsin ja Norjan kansallismaisemissa on tunteita ja jokia, ei järviä, vaikka niitäkin olisi, kuten olisi Puolassa.

Vuoden 1809 jälkeen Venäjä huolehti Suomen turvallisuudesta ja tuki suomalaisen kansallistunteen syntymistä; ”vaarallinen Arwidssonkin saatiin eliminoitua”. Runeberg korosti Maamme-laulussa maisemallisuutta konservatiivislojalistisessa hengessä keskellä vallankumousta 1848. *Heinäkuun 5. päivässä* maisema antaa moraalisen velvoitteen: ”Maan eestä kuolistko tänään?”

Linja jatkui suurten taiteilijoiden työssä. Pääaiheena oli Järvi-Suomi, vaikka olemme merellinen maa. Maisema oli tärkeä myös kotimaisissa elokuvissa. Nykyään kansallismaisemien merkitys on vähentynyt, kun taas viime sodat ovat korostuneet Suomen identiteetissä. Huomio kiinnittyy tällöin vain yhteen historian vaiheeseen.

Maunu Häyrynen kertoi maisemien esiintymisestä kuvateoksissa 1960-luvulle saakka. Aluksi painottui Etelä-Suomi maan keskuksena; Helsingin Eteläsatama ja empire-keskusta oli koko jakson kuvatuin kohde. 1800-luvun lopulla siirryttiin periferiaan, Karjalaan ja etenkin Kolille, mutta myös teollisuutta ja modernia arkkitehtuuria kuvattiin. Hämeen

Irakin sota on tehnyt ristiretket ajankohtaisiksi

■ Historian Ystävä jatkaa helmi-kuisten Lahden historiapäivien anin esittelyä. Yhtenä pääteemana oli keskiaika, josta on uudelleen kiinnostuttu Jalmari Jaakkolan ajan jälkeen. Koko Euroopan kehitykselle keskiaika oli ratkaiseva vaihe, vaikka se sivuutetaan nykyään kouluopetuksessa vähällä.

Tanskalaisen **Kurt Villads Jensenin** mukaan ristiretket tuomittiin taannoin teurastuksena ja toisen kulttuurin häiritsemisenä. Nykyään ilmiö yritetään nähdä oman aikansa valossa. Esim. Jerusalemin verinen valloitus pääsiäisenä 1099 oli aikalaisen silmin Jeesuksen ristin-kuoleman toisinto. Retkeläiset uskoivat todella pääsevänsä kaatuessaan taivaaseen, kuten paavi oli luvannut. Kuolemaan etsiydyttiin jopa vapaaehtoisesti nykyajan itsemurhaterroristien lailla.

Retkiä Palestiinan johti Ranskan aateli, mutta ilmiö oli aito kansanliike. Retkien konkreettinen tavoite oli epäselvä – etenkin se, mitä tehdä Jerusalemilta valloituksen jälkeen. Perustetussa kuningaskunnassa oli jatkuva pula sotilaisista, joten ristiretkiä piti jatkaa. Ristiretkiä jätettiin laajennettiin myös Itämeren piiriin ja Espanjan valloittamiseen maureilta.

Mikä sota on oikeudenmukainen?

Ristiretket synnyttivät Jensenin mukaan keskustelun oikeudenmukaisesta sodasta. Vuoden 1150 tienoilla päädyttiin siihen, että vain taistelu sotilaiden kesken oli sallittua, siviilit piti jättää rauhaan. Sodassa sai tavoitella vain itselleen kuuluvaa omaisuutta, johon kylläkin luettiin niin Jerusalem kuin ylipäänsä antiikin Rooman alueet.

Puolustusota oli oikeutettu – myös ennalta ehkäisevänä. Edelleen hyväksyttiin ”henkinen hyök-

maaseutu edusti pysyvyyttä. Sotien jälkeen periferia katosi ja kuvattiin jälleenrakennusta, kunnes Lappi tuli muotiin. Esim. Satakuntaa ei kuvattu juuri koskaan.

Hanna Snellmanin mukaan kansallisten tieteiden määrittely on kiisteltyä – kuuluuko esim. historia niihin? Yksi määritelmä ovat alat, jotka periytyvät M.A. Castrénin suomen kielen professuurista 1850. Kansatieteen oppituoli on yhä

Temppeleiherra oli Jumalan soturi.

käys”, mikä teki sallituksi käännytyssodan kaikkia ei-kristittyjä vastaan. Kuten Jensen huomautti, kaikki ristiretkiajan teesit ovat hyvin ajankohtaisia. Presidentti George W. Bush on jopa lipsahtanut puhumaan uudesta ristiretkestä, mikä on tietenkin ärsyttänyt muslimeja.

Jo aikalaiset kritisoivat ristiretkeläisten käyttäytymistä, mutta retkiä sinänsä alettiin vakavasti moittia vasta valistusajana. Voltaire näki niissä vain typerän keskiajan poliittisia tavoitteita. Arvostelu silmitöntä tappamista vastaan nousi vasta 1800-luvulla, jolloin retket toisaalta rinnastettiin kolonialismiin. Ajan hengessä niissä nähtiin myös sivistyksen tuomista Lähi-itään. Arabien kritiikki ristiretkiä kohtaan heräsi puolestaan varsin myöhään.

1900-luvulla esiin nousi taloushistoriallinen näkökulma: ristiretket tulkittiin hankkeeksi saada taloudellinen ote Lähi-idästä. Sosiologisesti retkiä selitettiin liikaväestöllä: vanhimman pojan periessä tilan nuoremmat lähtivät ristiretkille. Sitten demografiset selitykset on kumottu ja taloudellisia perusteluita arvostellaan.

Asennoitumisen muuttuminen näkyi Jensenin mukaan siinä, että

”suomalais-ugrilainen”, koska kielsukulaisuuden luultiin merkitsevän yhteistä kulttuuriperintöä. Kohteena oli 1960-luvulle saakka suomalainen talonpoikaisto, sen jälkeen näkökulma on laajentunut. Kansallisessa hengessä U.T. Sirelius mm. teki ryijystä suomalaisen ilmiön, mitä se ei ollut, kun taas Kustaa Viljuna liioitteli jälleenrakennuskaudella talkooperinnettä. Suuri uudistaja oli Ilmar Talve. (JVe)

kun tanskalaisten roolia Itämeren piirin ristiretkissä oli aiemmin korostettu, siitä toisen maailmansodan jälkeen vaiettiin tai annettiin jopa ymmärtää, etteivät tanskalaiset olisi liikkeeseen osallistuneet. Ristiretkiä Itämeren alueella alettiin myös nimittää ”pyhiinvaelluksiksi”.

Nyt ristiretkistä kirjoitetaan jälleen paljon. Henkiset selitykset ovat elpyneet. Taustalla on mm. kylmän sodan päättymisen ja ydinasetuhon pelon väistyminen, jolloin rajoitettuja sotia aletaan uudelleen ymmärtää. Keskustelu oikeutetusta sodasta on Jensenin mukaan taas ajankohtaista. Tanskan osallistui Irakin operaatioon.

Kirkon kädenojennus ritarisäädylle

Fil. maist. **Sini Kankaan** mukaan kirkon siunaus ristiretkien sotatoimille oli uutta; aiemmin kristinuskoko oli vastustanut kaikkia sotia. Näin kirkko ojensi kätensä nousevalle ritarisäädylle; syntyi ”Herran sotreita”. Ristiretket tarjosivat ritareille myös tilaisuuden taisteluihin, kun sodan Euroopassa vähenivät. Suuria kenttätaisteluita oli tosin ristiretkiajalla harvoin.

Sodista tehtiin sankarirunoja, jotka olivat aikansa viihdettä, eivät paikkansa pitävää tapahtumien kuvausta. Ihmeet, tarut ja todelliset tapahtumat kietoutuivat niissä toisiinsa. Runojen juuret olivat toki jo germaanien traditiossa. Kirkko yritti turhaan karsia lauluista sotimisen ihailua ja painottaa uskonnollista sanomaa. Toki papitkin osallistui toisinaan taisteluihin ja hengellisissä ritarikunnissa yhdistettiin munkin ja soturin roolit.

Selostus jatkuu seuraavassa Historian Ystävässä.

Historian Ystävän Liiton vuosikokouksessa 24.2.2004 liiton puheenjohtajaksi valittiin edelleen suurlähettiläs **Heikki Talvitie**. Hallitukseen valittiin uusina jäseninä varat. **Martti Korhonen** ja lehtori **Markku Liuskari**. Siihen kuuluvat myös varapuheenjohtajana dos. **Martti Häikiö** sekä jäseninä yht. maist. **Unto Hämäläinen**, dos. **Thomas M. S. Lehtonen**, kauppaneuvos **Kyösti Tiainen**, fil.lis. **Jyrki Vesikansa** ja ministeri **Marjatta Väänänen**. Tilintarkastajina jatkavat fil. maisterit **Rauno Endén** ja **Tapio Koskimies**. Sihteerinä on fil.maist. **Julia Burman** ja taloudenhoitajana lehtori **Torsti Salonen**.